EUROOPA KOHTU OTSUS (kolmas koda)

5. oktoober 2010 *

Kohtuasjas C-400/10 PPU,

mille ese on ELTL artikli 267 alusel Supreme Courti (Iirimaa) 30. juuli 2010. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 6. augustil 2010, menetluses

J. McB.

versus

L. E.,

EUROOPA KOHUS (kolmas koda),

koosseisus: koja esimees K. Lenaerts (ettekandja), kohtunikud R. Silva de Lapuerta, E. Juhász, T. von Danwitz ja D. Šváby,

* Kohtumenetluse keel: inglise.

kohtujurist: N. Jääskinen,
kohtusekretär: vanemametnik L. Hewlett,

arvestades eelotsusetaotluse esitanud kohtu poolt esitatud taotlust lahendada eelotsusetaotlus kodukorra artiklis 104b sätestatud kiirmenetluses,

arvestades kolmanda koja 11. augusti 2010. aasta otsust see taotlus rahuldada,

arvestades kirjalikus menetluses ja 20. septembri 2010. aasta kohtuistungil esitatut,

arvestades kirjalikke märkusi, mille esitasid:

– McB., esindajad: *solicitor* J. McDaidi volitatud D. Browne, *SC*, ja D. Quinn, *BL*,

– L. E., esindajad: *solicitor* M. Quirke'i volitatud G. Durcan, *SC*, ning N. Jackson, *BL*, ja S. Fennell, *BL*,

– Iirimaa, esindaja: D. O'Hagan, keda abistasid M. MacGrath, *SC*, ja N. Travers, *BL*,

– Saksamaa valitsus, esindaja: J. Kemper,

– Euroopa Komisjon, esindajad: A.-M. Rouchaud-Joët ja M. Wilderspin,

olles ära kuulanud kohtujuristi seisukoha,

on teinud järgmise

otsuse

1 Eelotsusetaotlus puudutab küsimust, kuidas tõlgendada nõukogu 27. novembri 2003. aasta määrust (EÜ) nr 2201/2003, mis käsitleb kohtualluvust ning kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist kohtuasjades, mis on seotud abieluasjade ja vanemliku vastutusega, ning millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 1347/2000 (ELT L 338, lk 1; ELT eriväljaanne 19/06).

2 Taotlus esitati vaidluses, mille pooled on kolme lapse isa J. McB. ja nende laste ema L. E. ning mis puudutab nende laste, kes praegu viibivad koos oma emaga Inglismaal, Iirimaale tagasitoomist.

Õiguslik raamistik

1980. aasta Haagi konventsioon

3 25. oktoobril 1980 Haagis allkirjastatud lapseröövi suhtes tsiviilõiguse kohaldamise rahvusvahelise konventsiooni (edaspidi „1980. aasta Haagi konventsioon") artiklis 1 on sätestatud:

„Konventsiooni eesmärgid on:

a) tagada osalisriiki õigusvastaselt viidud või osalisriigis kinni hoitava lapse viivitamatu tagasitoomine tema hariliku viibimiskoha riiki;

b) osalisriigi seaduste alusel võimaldada last hooldada ja külastada teises osalisriigis."

4 Nimetatud konventsiooni artikkel 3 on sõnastatud järgmiselt:

„Lapse äraviimine või kinnihoidmine on õigusvastane, kui:

a) see on vastuolus füüsilisele või muule isikule või asutusele vahetult enne lapse äraviimist või kinnihoidmist tema hariliku viibimiskoha riigi seaduse alusel antud hooldamisõigusega;

b) äraviimise või kinnihoidmise ajal hooldamisõigust teostati või oleks teostatud, kui last ei oleks ära viidud või kinni hoitud.

Punktis a nimetatud hooldamisõigus tekib seaduse, kohtu või haldusorgani otsuse või riigi seaduse kohase lepingu alusel."

5 1980. aasta Haagi konventsiooni artikkel 15 on sõnastatud järgmiselt:

„Konventsiooniosalise kohus või haldusasutus võib enne lapse tagastamise nõudmist taotleda, et taotluse esitaja saaks lapse asukohariigi ametiisikutelt otsuse või muu kinnituse selle kohta, et lapse äraviimine või kinnihoidmine on seadusvastane konventsiooni artikli 3 tähenduses, kui sellist otsust või kinnitust on selles riigis võimalik saada. Konventsiooni osalisriikide keskasutus aitab otsust või kinnitust saada oma võimaluste kohaselt."

Liidu õigus

6 Määruse nr 2201/2003 põhjenduses 17 on täpsustatud:

„Lapse ebaseadusliku äraviimise või kinnipidamise korral tuleks viivitamatult saavutada lapse tagastamine ja sel eesmärgil kohaldatakse jätkuvalt […] 1980. aasta Haagi konventsiooni, mida täiendavad käesoleva määruse sätted, eriti artikkel 11. […]"

7 Vastavalt nimetatud määruse põhjendusele 33:

„Käesolevas määruses tunnustatakse põhiõigusi ja peetakse kinni Euroopa Liidu põhiõiguste harta [edaspidi „harta”] põhimõtetest. Eeskätt püütakse sellega tagada lapse põhiõiguste austamist, mis on sätestatud […] harta artiklis 24”.

8 Sama määruse artikli 2 punktis 9 on „eestkosteõigus” [mõiste „eestkosteõigus” asemel on edaspidi kasutatud täpsemat vastet „hooldusõigus”] määratletud kui mõiste, mis hõlmab „lapse isiku eest hoolitsemisega seotud õigusi ja kohustusi, eeskätt õigust määrata lapse elukoht”.

9 Määruse nr 2201/2003 artikli 2 punktis 11 on täpsustatud, et lapse „äraviimine või kinnipidamine” on ebaseaduslik juhul, kui:

„a) sellega rikutakse kohtuotsusega, seaduse alusel või õigusliku toimega kokkuleppe põhjal saadud [hooldusõigust] liikmesriigi seaduse alusel, kus laps alaliselt elas vahetult enne äraviimist või kinnipidamist;

ning

b) seda [hooldusõigust] teostati tegelikult äraviimise või kinnipidamise ajal üksi või ühiselt või seda oleks teostatud, kui äraviimist või kinnipidamist ei oleks toimunud. [Hooldusõigust] loetakse ühiselt teostatavaks, kui vastavalt kohtuotsusele

või seaduse alusel ei saa üks vanemliku vastutuse kandja ilma teise vanemliku vastutuse kandja nõusolekuta otsustada lapse elukohta.”

10 Nimetatud määruse artiklis 11 „Lapse tagasitoomine” on sätestatud:

„1. Kui isik, institutsioon või muu organ, kellel on [hooldusõigus], taotleb liikmesriigi pädevatelt asutustelt kohtuotsuse tegemist [1980. aasta Haagi konventsiooni] alusel, et saavutada lapse tagasitoomist, kes on ebaseaduslikult ära viidud või kinni peetud liikmesriigis, mis ei ole see liikmesriik, kus laps vahetult enne ebaseaduslikku äraviimist või kinnipidamist alaliselt elas, kohaldatakse lõikeid 2–8.

[…]

3. Kohus, kellele on esitatud lõikes 1 nimetatud lapse tagasitoomise taotlus, tegutseb taotluse menetlemisel kiiresti, kasutades kõige kiiremat siseriiklikus õiguses sätestatud korda.

Ilma et see piiraks esimese lõigu kohaldamist, teeb kohus otsuse hiljemalt kuus nädalat pärast taotluse esitamist, kui see ei ole erandlike asjaolude tõttu võimatu.

[…]

6. Kui kohus on teinud tagasitoomisest keeldumise otsuse 1980. aasta Haagi konventsiooni artikli 13 kohaselt, peab kohus viivitamatult otse või oma keskasutuse kaudu edastama tagasitoomisest keeldumise otsuse ja kõigi asjakohaste dokumentide koopiad, eeskätt kohtuistungi protokolli ärakirja, siseriikliku õigusega määratud pädevale kohtule või keskasutusele liikmesriigis, kus laps vahetult enne ebaseaduslikku äraviimist või kinnipidamist alaliselt elas. Kohus peab kõik nimetatud dokumendid saama ühe kuu jooksul pärast tagasitoomisest keeldumise otsuse kuupäeva.

7. Kui üks osapooltest ei ole juba pöördunud kohtusse liikmesriigis, kus laps vahetult enne ebaseaduslikku äraviimist või kinnipidamist alaliselt elas, peab lõikes 6 nimetatud teabe saanud kohus või keskasutus sellest osapooltele teatama ja kutsuma neid vastavalt siseriiklikule õigusele esitama kohtule oma seisukoht kolme kuu jooksul alates teatamise kuupäevast, et kohus saaks lapse [hooldusõiguse] küsimuse läbi vaadata.

Ilma et see piiraks käesolevas määruses sisalduvate kohtualluvust käsitlevate eeskirjade kohaldamist, lõpetab kohus menetluse, kui talle pole tähtajaks seisukohti esitatud.

8. 1980. aasta Haagi konventsiooni artikli 13 kohasest tagasitoomisest keeldumise otsusest olenemata on iga hilisem lapse tagasitoomist nõudev otsus, mille teeb vastavalt käesolevale määrusele pädev kohus, täitmisele pööratav vastavalt III peatüki 4. jaotisele lapse tagasitoomise tagamiseks."

11 Määruse nr 2201/2003 artikkel 60 „Suhe teatavate mitmepoolsete konventsioonidega” on sõnastatud järgmiselt:

„Liikmesriikide vahelistes suhetes on käesolev määrus ülimuslik järgmiste konventsioonide suhtes, niivõrd kui need käsitlevad käesoleva määrusega reguleeritud küsimusi:

[…]

e) [1980. aasta Haagi konventsioon]”.

12 Nimetatud määruse artikli 62 „Toimeulatus” lõikes 2 on ette nähtud:

„Artiklis 60 osutatud konventsioonid, eeskätt 1980. aasta Haagi konventsioon, toimivad jätkuvalt nende liikmesriikide vahel, kes on selle lepinguosalised, kooskõlas artikliga 60.”

Siseriiklik õigus

13 Eelotsusetaotlusest ilmneb, et Iiri õiguse kohaselt ei ole laste bioloogilisel isal automaatselt hooldusõigust. Lisaks ei anna asjaolu, et vanemad, kes ei ole omavahel abielus, on elanud koos ja isa on aktiivselt osalenud lapse kasvatamises, isale iseenesest sellist õigust.

14 1964. aasta alaealiste hooldusõiguse seaduse (Guardianship of Infants Act 1964) (muudetud 1987. aasta laste staatuse seaduse (Status of Children Act 1987) §-ga 12) §-s 6A on sätestatud, et „kui isa ja ema ei ole omavahel abielus, võib kohus isa taotluse alusel määrata otsusega isa alaealise lapse eestkostjaks."

15 1964. aasta alaealiste hooldusõiguse seaduse (muudetud 1987. aasta laste staatuse seaduse §-ga 13) § 11 lõikes 4 on sätestatud:

„Juhul kui alaealise lapse isa ja ema ei ole omavahel abielus, laieneb käesoleva paragrahvi alusel lapse hooldusõigust ja isa või ema suhtlusõigust käsitleva taotluse esitamise õigus isale, kes ei ole lapse eestkostja, ning sellest tulenevalt käsitatakse käesolevas paragrahvis sisalduvaid viiteid lapse isale või vanemale sellist isa hõlmavate viidetena".

16 1991. aasta seaduse lapserööv ning hooldusõigust puudutavate kohtuotsuste täitmise kohta (Child Abduction and Enforcement of Custody Orders Act 1991) (muudetud 2005. aasta määrusega, mis on vastu võetud Euroopa ühenduste raames (kohtuotsused, mis on seotud abieluasjade ja vanemliku vastutusega) (European Communities (Judgments in Matrimonial Matters and Matters of Parental Responsibility) Regulations 2005)) §-s 15 on sätestatud:

„Kohus võib [1980. aasta Haagi konventsiooni] artiklis 15 nimetatud taotluse alusel, mille on esitanud isik, kellel kohus leiab olevat asjas huvi, kinnitada, et lapse riigist äraviimine või tema väljaspool riiki kinnipidamine oli:

a) liikmesriiki äraviimise või liikmesriigis kinnipidamise korral ebaseaduslik äraviimine või kinnipidamine [määruse] artikli 2 tähenduses või

b) mis tahes muul juhul ebaseaduslik [1980. aasta Haagi konventsiooni] artikli 3 tähenduses."

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimus

Põhikohtuasja aluseks olevad faktilised asjaolud

17 Euroopa Kohtule esitatud toimikust ilmneb, et põhikohtuasja apellant, Iiri kodanik J. McB. ning vastustaja samas menetluses, Ühendkuningriigi kodanik L. E., kes moodustasid paari, kes ei olnud abielus, elasid enam kui kümne aasta vältel koos Inglismaal, Austraalias, Põhja-Iirimaal ning alates novembrist 2008 Iirimaal. Neil sündis kolm last: J. sündis Inglismaal 21. detsembril 2000, E. sündis Põhja-Iirimaal 20. novembril 2002 ja J. C. sündis Põhja-Iirimaal 22. juulil 2007.

18 Kuna vanematevahelised suhted halvenesid 2008. aasta lõpus ja 2009. aasta alguses, põgenes ema – väites, et isa käitus agressiivselt – koos lastega mitu korda naiste varjupaika. Aprillis 2009 leppisid vanemad omavahel ära ja otsustasid abielluda 10. oktoobril 2009. Kui isa 11. juulil 2009 Põhja-Iirimaalt töölähetuselt tagasi jõudis, avastas ta siiski, et ema oli taas koos lastega kodust lahkunud ja varjupaika läinud.

19 Isa advokaadid koostasid tema nõudmisel 15. juulil 2009 pädevale Iiri kohtule, see tähendab District Courtile avalduse, milles ta taotles hooldusõigust oma kolme lapse suhtes. 25. juulil 2009 lendas ema siiski Inglismaale, võttes endaga kaasa kolm

nimetatud last ning samuti oma vanema lapse, kes oli sündinud varasemast suhtest. Selleks kuupäevaks ei olnud kõnealust avaldust emale teatavaks tehtud, mistõttu ei olnud avaldus vastavalt Iiri menetlusõigusele nõuetekohaselt esitatud ja seda ei võetud seega Iiri kohtu menetlusse.

Isa poolt Inglismaal algatatud menetlus

20 J. McB. esitas 2. novembril 2009 High Court of Justice (England & Wales), Family Divisionile (Ühendkuningriik) avalduse laste Iirimaale tagasitoomiseks vastavalt 1980. aasta Haagi konventsioonile ja määrusele nr 2201/2003. Nimetatud kohus palus 20. novembri 2009. aasta määrusega isal esitada sama konventsiooni artikli 15 kohaselt Iiri ametiisikute otsuse või muu kinnituse selle kohta, et laste äraviimine oli ebaseaduslik kõnealuse konventsiooni artikli 3 tähenduses.

Isa poolt Iirimaal algatatud menetlus

21 J. McB. esitas 22. detsembril 2009 High Courtile (Iirimaa) avalduse, milles palus esiteks teha otsuse või anda muu kinnituse selle kohta, et tema kolme lapse äraviimine 25. juulil 2009 oli ebaseaduslik 1980. aasta Haagi konventsiooni artikli 3 tähenduses, ning teiseks anda talle hooldusõiguse.

22 High Court jättis 28. aprilli 2010. aasta otsusega esimese nõude rahuldamata, põhjendusel et isal ei olnud laste äraviimise ajal laste suhtes hooldusõigust, mistõttu ei olnud nende äraviimine 1980. aasta Haagi konventsiooni ega määruse nr 2201/2003 tähenduses ebaseaduslik.

23 Isa esitas selle otsuse peale apellatsioonkaebuse eelotsusetaotluse esitanud kohtule. Eelotsusetaotluses märgib kõnealune kohus, et isal ei olnud 25. juulil 2009 oma laste suhtes hooldusõigust 1980. aasta Haagi konventsiooni sätete tähenduses. Kohus mainib siiski, et mõiste „hooldusõigus" on seoses 1980. aasta Haagi konventsiooni alusel laste ühest liikmesriigist teise tagasitoomise taotlustega nüüd määratletud nimetatud määruse artikli 2 punktis 9.

24 Eelotsusetaotluse esitanud kohus leiab, et määruse nr 2201/2003 sätted ega harta artikkel 7 ei tähenda, et lapse äraviimise ebaseaduslikkuse tuvastamisel tuleb lapse bioloogilist isa tingimata pidada laste hooldusõigust omavaks, kui puudub talle sellist õigust andev kohtuotsus. Kohus möönab siiski, et liidu õigusnormide tõlgendamine kuulub Euroopa Kohtu pädevusse.

25 Neil asjaoludel otsustas Supreme Court menetluse peatada ja esitada järgmise eelotsuse küsimuse:

„Kas [määrusega nr 2201/2003], tõlgendatuna kooskõlas […] harta artikliga 7 või muul viisil, on vastuolus see, kui liikmesriigi õiguses on nõutud, et lapse isa, kes ei ole abielus lapse emaga, peab selleks, et tunnustataks tema „hooldusõigust", mis muudab lapse äraviimise tema elukohariigist kõnealuse määruse artikli 2 punkti 11

tähenduses ebaseaduslikuks, saama pädevalt kohtult otsuse, millega määratakse ta lapse eestkostjaks?”

Kiirmenetlus

26 Eelotsusetaotluse esitanud kohus esitas taotluse lahendada eelotsusetaotlus Euroopa Kohtu kodukorra artikli 104b alusel kiirmenetluses.

27 Ta põhjendas seda taotlust väitega, et määruse nr 2201/2003 põhjenduse 17 kohaselt peaks lapse ebaseadusliku äraviimise korral lapse tagastamine toimuma viivitamata.

28 Selles suhtes tuleb märkida, et eelotsusetaotlusest ilmneb, et käesolev kohtuasi puudutab kolme last vanuses 3, 7 ja 9 aastat, kes on oma isast lahus olnud üle aasta. Võttes arvesse, et tegemist on väikelastega, eelkõige neist kõige noorema puhul, võib praegu-se olukorra jätkumine tõsiselt kahjustada nende suhteid oma isaga.

29 Neil asjaoludel otsustas Euroopa Kohtu kolmas koda 11. augustil 2010 ettekandja-kohtuniku ettepanekul ja olles ära kuulanud kohtujuristi seisukoha rahuldada eel-otsusetaotluse esitanud kohtu taotluse lahendada eelotsusetaotlus kiirmenetluses.

Eelotsuse küsimus

Vastuvõetavus

30 Euroopa Komisjon tõstatab eelotsusetaotluse vastuvõetavuse küsimuse ja Saksamaa valitsus väidab, et taotlus on vastuvõetamatu. Nad märgivad sisuliselt, et põhikohtuasi puudutab mitte laste tagasitoomist määruse nr 2201/2003 artikli 11 alusel, vaid enne tagasitoomist sellise otsuse saamist, millega kinnitatakse laste äraviimise ebaseaduslikkust 1980. aasta Haagi konventsiooni artikli 15 alusel. Vaidlus toimub seega küsimuse üle, kas laste äraviimine on seaduslik mitte nimetatud määruse artikli 2 punkti 11 tähenduses, vaid sama konventsiooni artiklite 1 ja 3 tähenduses. Põhikohtuasja apellant pöörduski ju pädevate Iiri kohtute poole avaldusega, milles ta taotles otsust või muud kinnitust selle kohta, et laste äraviimine oli ebaseaduslik kõnealuse konventsiooni artikli 3 tähenduses. Ta esitas selle avalduse seetõttu, et High Court of Justice (England & Wales), Family Division nõudis temalt selle konventsiooni artikli 15 alusel niisugust otsust või kinnitust.

31 Määrus nr 2201/2003 ja eelkõige selle artikkel 11 käsitleb siiski mitte 1980. aasta Haagi konventsiooni artiklis 15 ette nähtud menetlust lapse äraviimise ebaseaduslikkuse tuvastamiseks, vaid üksnes lapse tagasitoomise menetlust. Nii muutub määruse nr 2201/2003 artikkel 11 asjakohaseks alles pärast kõnealuse konventsiooni artiklit 15 puudutava menetluse lõpetamist ning siis, kui laste tagasitoomise menetlus on algatatud, mistõttu on eelotsusetaotluse esitanud kohtu esitatud küsimus ennatlik.

32 Selles suhtes tuleb meenutada, et vastavalt Euroopa Kohtu praktikale on vaid asja menetleval siseriiklikul kohtul, kellel tuleb võtta vastutus asjas tehtava kohtuotsuse eest, pädevus otsustada iga kohtuasja konkreetseid asjaolusid arvestades, kas kohtuotsuse tegemiseks on vaja eelotsust ja kas Euroopa Kohtule esitatud küsimused on asjakohased (30. novembri 2006. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-376/05 ja C-377/05: Brünsteiner ja Autohaus Hilgert, EKL 2006, lk I-11383, punkt 26 ja seal viidatud kohtupraktika).

33 Järelikult juhul, kui esitatud küsimused käsitlevad liidu õiguse tõlgendamist, on Euroopa Kohus üldjuhul kohustatud neile vastama (vt eelkõige 13. märtsi 2001. aasta otsus kohtuasjas C-379/98: PreussenElektra, EKL 2001, lk I-2099, punkt 38, ja 1. oktoobri 2009. aasta otsus kohtuasjas C-103/08: Gottwald, EKL 2009, lk I-9117, punkt 16).

34 Eelnevast järeldub, et eeldades liikmesriigi kohtu esitatud eelotsuse küsimuste asjakohasust, võib neile vastamast keelduda vaid erandlikel juhtudel, eelkõige siis, kui on ilmne, et neis küsimustes osutatud liidu õigusnormide tõlgendusel ei ole mingit seost põhikohtuasja asjaolude või esemega (vt eelkõige eespool viidatud kohtuotsus Gottwald, punkt 17, ja 22. aprilli 2010. aasta otsus kohtuasjas C-82/09: Dimos Agios Nikolaos, EKL 2010, lk I-3649, punkt 15).

35 Käesolevas asjas leiab eelotsusetaotluse esitanud kohus, et tal on vaja määruse nr 2201/2003 ja eelkõige selle artikli 2 punkti 11 tõlgendust, et teha otsus tema menetletava avalduse kohta, milles palutakse teha otsus või anda muu kinnitus selle kohta, et põhikohtuasjas kõne all olevate laste äraviimine või kinnipidamine oli ebaseaduslik. Kohaldatavast siseriiklikust õigusest, see tähendab 1991. aasta seaduse lapseröövi ning hooldusõigust puudutavate kohtuotsuste täitmise kohta (muudetud 2005. aasta määrusega, mis on vastu võetud Euroopa ühenduste raames (kohtuotsused, mis on seotud abieluasjade ja vanemliku vastutusega)) §-st 15 ilmneb muu hulgas, et lapse teise liikmesriiki viimise korral peab siseriiklik kohus äraviimise seaduslikkuse üle

otsustama määruse nr 2201/2003 alusel, kui avaldaja palub teha otsuse või anda kinnituse vastavalt 1980. aasta Haagi konventsiooni artiklile 15.

36 Lisaks tuleb märkida, et määruse nr 2201/2003 artikli 60 kohaselt on see määrus liikmesriikidevahelistes suhetes ülimuslik 1980. aasta Haagi konventsiooni suhtes, niivõrd kui see käsitleb selle määrusega reguleeritud küsimusi. Kui määruse ülimuslikkusest ei tulene teisiti, siis vastavalt sama määruse artikli 62 lõikele 2 toimib see konventsioon kooskõlas nimetatud artikliga 60 jätkuvalt nende liikmesriikide vahel, kes on selle lepinguosalised, nagu on sätestatud põhjenduses 17. Seega kuulub laste ühest liikmesriigist teise äraviimine nüüd sellise normikogumi kohaldamisalasse, mille moodustavad 1980. aasta Haagi konventsiooni sätted, mida on täiendatud määruse nr 2201/2003 sätetega, arvestades, et viimased on määruse kohaldamisalas ülimuslikud.

37 Neil asjaoludel ei osutu eelotsusetaotluse esitanud kohtu taotletav tõlgendus asjakohatuks selle otsuse seisukohast, mille nimetatud kohus peab tegema.

38 Järelikult tuleb eelotsusetaotlus tunnistada vastuvõetavaks.

Põhiküsimus

39 Eelotsusetaotluse esitanud kohus küsib sisuliselt, kas määrust nr 2201/2003 tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus see, kui liikmesriigi õiguses on nõutud, et lapse isa, kes ei ole abielus lapse emaga, peab hooldusõiguse saamiseks saama pädevalt

siseriiklikult kohtult otsuse, millega antakse talle selline hooldusõigus, mis võib muuta ema poolt lapse äraviimise või kinnipidamise kõnealuse määruse artikli 2 punkti 11 tähenduses ebaseaduslikuks.

40 Selles suhtes tuleb meenutada, et nimetatud määruse artikli 2 punktis 9 on „hooldusõigus" määratletud kui mõiste, mis hõlmab „lapse isiku eest hoolitsemisega seotud õigusi ja kohustusi, eeskätt õigust määrata lapse elukoht".

41 Kuna mõiste „hooldusõigus" on niisiis määruses nr 2201/2003 määratletud, on see liikmesriikide õigusest sõltumatu. Nii liidu õiguse ühetaolise kohaldamise nõudest kui ka võrdsuse põhimõttest tuleneb, et nimetatud õiguse sellist sätet, mis ei sisalda ühtki sõnaselget viidet liikmesriikide õigusele sätte sisu ja ulatuse kindlaksmääramiseks, tuleb tavaliselt tõlgendada kogu liidus autonoomselt ja ühetaoliselt, arvestades sätte konteksti ja vastava õigusaktiga taotletavat eesmärki (17. juuli 2008. aasta otsus kohtuasjas C-66/08: Kozłowski, EKL 2008, lk I-6041, punkt 42 ja seal viidatud kohtupraktika). Sama määruse kohaldamisel sisaldab hooldusõigus igal juhul selle õiguse omaniku õigust määrata lapse elukoht.

42 Hoopis teine küsimus on hooldusõiguse omaniku määramine. Selles suhtes tuleneb nimetatud määruse artikli 2 punkti 11 alapunktist a, et see, kas lapse äraviimine on ebaseaduslik või mitte, sõltub sellest, kas on olemas „kohtuotsusega, seaduse alusel või õigusliku toimega kokkuleppe põhjal saadud hooldusõigus[…] liikmesriigi seaduse alusel, kus laps alaliselt elas vahetult enne äraviimist või kinnipidamist".

43 Järelikult ei ole määruses nr 2201/2003 sätestatud, millisel isikul peab olema hooldusõigus, mis võib muuta lapse äraviimise kõnealuse määruse artikli 2 punkti 11 tähenduses ebaseaduslikuks, vaid selles on hooldusõiguse omaniku määramise osas viidatud selle liikmesriigi õigusele, kus laps vahetult enne ebaseaduslikku äraviimist või kinnipidamist alaliselt elas. Nii määrab selle liikmesriigi õigus kindlaks tingimused, mille korral bioloogiline isa saab oma lapse suhtes hooldusõiguse nimetatud määruse artikli 2 punkti 9 tähenduses, seades vajaduse korral selle õiguse omandamise eeltingimuseks pädeva siseriikliku kohtu otsuse, millega talle see õigus antakse.

44 Eespool esitatut silmas pidades tuleb määrust nr 2201/2003 tõlgendada nii, et selle määruse kohaldamisel sõltub lapse äraviimise ebaseaduslikkus ainuüksi sellest, kas on olemas kohaldatava siseriikliku õigusega antud hooldusõigus, mida rikkudes äraviimine toimus.

45 Eelotsusetaotluse esitanud kohus arutleb siiski, kas harta ja eelkõige selle artikkel 7 mõjutab nimetatud määruse sellist tõlgendust.

46 Põhikohtuasja apellant vaidleb vastu asjaolule, et bioloogilise isa teadmata lapse äraviimine ema poolt ei ole 1980. aasta Haagi konventsiooni ja määruse nr 2201/2003 alusel ebaseaduslik, kuigi isa on elanud koos oma lapsega ja tema emaga, olemata abielus, ning osalenud aktiivselt selle lapse kasvatamises.

47 Tema sõnul võib käesoleva kohtuotsuse punktis 44 esile toodud tõlgendus kõnealusest määrusest tekitada olukorra, mis ei ole kooskõlas tema õigusega era- ja perekonnaelu austamisele, mis on ette nähtud harta artiklis 7 ning Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (edaspidi „EIÕK") artiklis 8, ega lapse õigustega,

mis on sätestatud sama harta artiklis 24. Määruse nr 2201/2003 kohaldamisel tuleks „hooldusõigust" tõlgendada nii, et bioloogiline isa saab automaatselt seaduse alusel sellise õiguse olukorras, kus isal ja tema lastel on samasugune perekonnaelu nagu abielul põhinevas perekonnas. Kui niisugusest tõlgendusest ei lähtutaks, võiks isa „potentsiaalne" õigus, mis võimaldab tal esitada pädevale siseriiklikule kohtule avalduse ja vastavalt olukorrale saada hooldusõiguse, jääda ilma igasugusest mõjust tegude tõttu, mis ema paneb toime ühepoolselt ja isa teadmata. Niisuguse avalduse esitamise õiguse tõhusust tuleks aga sobivalt kaitsta.

48 Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib, et Iiri õiguses ei ole bioloogilisel isal oma lapse suhtes hooldusõigust, välja arvatud juhul, kui selline õigus on talle antud vanemate vahel sõlmitud kokkuleppega või kohtuotsusega, samas kui niisugune hooldusõigus kuulub emale automaatselt, ilma et oleks vaja seda talle anda.

49 Neil asjaoludel tuleb kontrollida, kas bioloogilise isa põhiõiguste kaitsega on vastuolus määruse nr 2201/2003 tõlgendus, mis on esitatud käesoleva kohtuotsuse punktis 44.

50 Selles suhtes tuleb meenutada, et vastavalt ELL artikli 6 lõike 1 esimesele lõigule tunnustab liit õigusi, vabadusi ja põhimõtteid, mis on sätestatud hartas, „millel on aluslepingutega võrreldes samaväärne õigusjõud".

51 Esiteks on harta sätted selle artikli 51 lõike 1 kohaselt ette nähtud liikmesriikidele üksnes liidu õiguse kohaldamise korral. Vastavalt sama artikli lõikele 2 ei laienda harta liidu õiguse reguleerimisala kaugemale liidu pädevusest, „ei lisa liidule uusi

pädevusvaldkondi ja ülesandeid ega muuda aluslepingute teistes osades määratletud pädevust ja ülesandeid". Seega peab Euroopa Kohus liidu õigust harta seisukohast tõlgendama liidule antud pädevuse piirides.

52 Sellest järeldub, et käesolevas kohtuasjas tuleb hartat arvesse võtta üksnes määruse nr 2201/2003 tõlgendamisel, hindamata siseriiklikku õigust kui sellist. Täpsemalt on tegemist kontrollimisega, kas harta sätetega on vastuolus kõnealuse määruse tõlgendus, mis on esitatud käesoleva kohtuotsuse punktis 44, võttes arvesse eelkõige selle tõlgendusega seotud viidet siseriiklikule õigusele.

53 Lisaks tuleneb harta artikli 52 lõikest 3, et hartas sisalduvad õigused, mis vastavad EIÕK-ga tagatud õigustele, on samasuguse tähenduse ja ulatusega, nagu on neile selle konventsiooniga antud. See säte ei takista siiski liidu õiguses ulatuslikuma kaitse kehtestamist. Sama harta artiklis 7 on sätestatud, et „[i]gaühel on õigus sellele, et austataks tema era- ja perekonnaelu, kodu ja edastatavate sõnumite saladust". EIÕK artikli 8 lõike 1 sõnastus on identne kõnealuse artikliga 7, välja arvatud osas, milles see kasutab „edastatavate sõnumite" asemel terminit „korrespondents". Eeltoodut arvestades tuleb tõdeda, et artikkel 7 sisaldab õigusi, mis vastavad EIÕK artikli 8 lõikega 1 tagatud õigustele. Seega tuleb harta artiklile 7 anda sama tähendus ja ulatus, nagu on EIÕK artikli 8 lõikel 1, nii nagu seda on tõlgendatud Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikas (vt analoogia alusel 14. veebruari 2008. aasta otsus kohtuasjas C-450/06: Varec, EKL 2008, lk I-581, punkt 48).

54 Euroopa Inimõiguste Kohus on juba lahendanud kohtuasja, mille asjaolud olid põhikohtuasja omadega analoogsed ja milles sellise paari lapse, kes ei olnud abielus, viis teise riiki ema, kellel ainsana olid selle lapse suhtes vanemlikud õigused. Selle kohta

leidis kohus sisuliselt, et siseriiklikud õigusnormid, millega antakse seaduse alusel sellise lapse suhtes vanemlikud õigused ainult lapse emale, ei ole vastuolus EIÕK artikliga 8, tõlgendatuna 1980. aasta Haagi konventsiooni silmas pidades, kui nende normide alusel lubatakse lapse isal, kellel ei ole vanemlikke õigusi, taotleda pädevalt siseriiklikult kohtult nende õiguste jaotuse muutmist (Euroopa Inimõiguste Kohtu 2. septembri 2003. aasta otsus kohtuasjas Guichard *vs.* Prantsusmaa, *Recueil des arrêts et décisions* 2003-X; vt selle kohta ka 14. septembri 1999. aasta otsus kohtuasjas Balbontin *vs.* Ühendkuningriik, kaebus nr 39067/97).

55 Järelikult peab lapse bioloogilisel isal olema ema poolt teise liikmesriiki viidud lapse äraviimise seaduslikkuse kindlakstegemiseks määruse nr 2201/2003 kohaldamisel õigus pöörduda enne äraviimist pädevasse siseriiklikku kohtusse, et taotleda oma lapse suhtes hooldusõigust, mis kujutab endast niisuguses kontekstis bioloogilise isa õiguse era- ja perekonnaelule põhisisu.

56 Euroopa Inimõiguste Kohus on samuti leidnud, et siseriiklikud õigusnormid, millega ei anta bioloogilisele isale mingit võimalust saada oma lapse suhtes hooldusõigust, kui puudub kokkulepe emaga, kujutavad endast isa õigustamatut diskrimineerimist ja rikuvad seega EIÕK artiklit 14 koostoimes artikliga 8 (Euroopa Inimõiguste Kohtu 3. detsembri 2009. aasta otsus kohtuasjas Zaunegger *vs.* Saksamaa, kaebus nr 22028/04, punktid 63 ja 64).

57 Seevastu asjaolu, et bioloogilisel isal ei ole erinevalt emast automaatselt oma lapse suhtes hooldusõigus määruse nr 2201/2003 artikli 2 tähenduses, ei riiva tema õiguse era- ja perekonnaelule põhisisu, kui käesoleva kohtuotsuse punktis 55 nimetatud õigus on talle tagatud.

58 Seda järeldust ei lükka ümber asjaolu, et juhul, kui isa ei ole õigeaegselt astunud vajalikke samme hooldusõiguse saamiseks, on tal võimatu juhul, kui ema viib lapse teise liikmesriiki, saavutada selle lapse tagasitoomist liikmesriiki, kus laps enne alaliselt elas. Niisugune äraviimine tähendab nimelt, et lapse suhtes hooldusõigust omav ema teostab oma õigust vabalt liikuda, mis on sätestatud ELTL artikli 20 lõike 2 punktis a ja ELTL artikli 21 lõikes 1, ning oma õigust määrata lapse elukoht, ilma et see võtaks bioloogiliselt isalt võimalust teostada oma õigust esitada avaldus selle lapse suhtes hooldusõiguse või suhtlusõiguse saamiseks.

59 Seega läheks määruse nr 2201/2003 artikli 2 punkti 11 alusel bioloogilisel isal lapse suhtes oleva hooldusõiguse tunnustamine vaatamata sellele, et siseriikliku õigusega sellist õigust ei anta, vastuollu õiguskindluse nõuetega ning vajadusega kaitsta harta artikli 52 lõike 1 tähenduses teiste isikute – käesoleval juhul ema – õigusi ja vabadusi. Niisugune lahendus võiks pealegi rikkuda harta artikli 51 lõiget 2.

60 Samuti tuleb meenutada, et harta artiklit 7, mida eelotsusetaotluse esitanud kohus on nimetanud oma küsimuses, tuleb tõlgendada seostatult kohustusega seada esikohale lapse huvid, mida tunnustab harta artikli 24 lõige 2, ja arvestades lapse põhiõigust säilitada regulaarsed isiklikud suhted oma mõlema vanemaga, mis on leidnud väljenduse sama artikli 24 lõikes 3 (vt selle kohta 27. juuni 2006. aasta otsus kohtuasjas C-540/03: parlament *vs.* nõukogu, EKL 2006, lk I-5769, punkt 58). Määruse nr 2201/2003 põhjendusest 33 ilmneb lisaks, et määruses tunnustatakse põhiõigusi ja peetakse kinni harta põhimõtetest ning eeskätt püütakse tagada harta artiklis 24 sätestatud lapse põhiõiguste austamist. Seega ei saa nimetatud määruse sätteid tõlgendada viisil,

mis eiraks seda põhiõigust, mille austamine on vaieldamatult põimunud esikohale seatavate lapse huvidega (vt selle kohta 23. detsembri 2009. aasta otsus kohtuasjas C-403/09 PPU: Detiček, EKL 2009, lk I-12193, punktid 53–55).

61 Neil asjaoludel tuleb veel kontrollida, kas harta artikliga 24, mille järgimise Euroopa Kohus tagab, on vastuolus määruse nr 2201/2003 tõlgendus, mis on esitatud käesoleva kohtuotsuse punktis 44.

62 Selles suhtes tuleb arvesse võtta abieluväliste suhete suurt mitmekesisust ja sellest tulenevat vanemate ja laste vaheliste suhete suurt mitmekesisust, mida eelotsusetaotluse esitanud kohus mainib eelotsusetaotluses ja mis kajastub liikmesriikides vanemliku vastutuse ulatuse ja jaotuse erinevas tunnustamises. Seega tuleb harta artiklit 24 tõlgendada nii, et sellega ei ole vastuolus see, kui määruse nr 2201/2003 kohaldamisel omistatakse hooldusõigus üldjuhul ainult emale ja kui bioloogilisel isal saab hooldusõigus olla vaid kohtuotsuse alusel. Niisugune nõue võimaldab pädeval siseriiklikul kohtul teha otsuse lapse hooldusõiguse kohta ja lapsega suhtlemise õiguse kohta, võttes arvesse kõiki asjakohaseid andmeid nagu need, mida on maininud eelotsusetaotluse esitanud kohus, ning eelkõige lapse sünni asjaolusid, vanematevahelise suhte laadi, kummagi vanema ja lapse vahelise suhte laadi ning kummagi vanema võimet teostada hooldusõigust. Nende andmete arvessevõtmine kaitseb vastavalt harta artikli 24 lõikele 2 esikohale seatavaid lapse huve.

63 Eespool esitatust tulenevalt ei ole harta artiklitega 7 ja 24 vastuolus määruse tõlgendus, mis on esitatud käesoleva kohtuotsuse punktis 44.

64 Neil asjaoludel tuleb esitatud küsimusele vastata, et määrust nr 2201/2003 tuleb tõlgendada nii, et sellega ei ole vastuolus see, kui liikmesriigi õiguses on nõutud, et lapse

isa, kes ei ole abielus lapse emaga, peab hooldusõiguse saamiseks saama pädevalt siseriiklikult kohtult otsuse, millega antakse talle selline õigus, mis võib muuta ema poolt lapse äraviimise või kinnipidamise kõnealuse määruse artikli 2 punkti 11 tähenduses ebaseaduslikuks.

Kohtukulud

65 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse siseriiklik kohus. Euroopa Kohtule märkuste esitamisega seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (kolmas koda) otsustab:

Nõukogu 27. novembri 2003. aasta määrust (EÜ) nr 2201/2003, mis käsitleb kohtualluvust ning kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist kohtuasjades, mis on seotud abieluasjade ja vanemliku vastutusega, ning millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 1347/2000, tuleb tõlgendada nii, et sellega ei ole vastuolus see, kui liikmesriigi õiguses on nõutud, et lapse isa, kes ei ole abielus lapse emaga, peab hooldusõiguse saamiseks saama pädevalt siseriiklikult kohtult otsuse, millega antakse talle selline õigus, mis võib muuta ema poolt lapse äraviimise või kinnipidamise kõnealuse määruse artikli 2 punkti 11 tähenduses ebaseaduslikuks.

Allkirjad